

Lekötözve, elszabadulva

Beszélgetés Szabó Tamás szobrászművésszel

Furcsa szituáció szereplője vagyok: egy harmincnégy esztendőes fiatal embert faggatok életútjáról. Ebben az életkorban még nincs létjogosultsága a visszaemlékezésnek, ám az útra indító tájhoz, a szülőhelyhez fűző szálak kutatása-felfejtése Szabó Tamás szobrászművész számára, és Salgótarján városának is fontos lehet. Kezdjük hát el a beszélgetést. S mi mással kezdbetnénk, mint a gyermekkel, az első élményekkel, az indítással.

– Egy véletlen hétköznapi esemény volt az első fontos élményem. Anyámmal moziban voltam, és a híradóban keramikusok munkájáról forgatott filmrportot vetítettek. A művészek – vagy lehet, hogy csak iparosok voltak – vázákat, edényeket készítettek. Tízéves lehettem akkor, és a film hatására másnap már én is az agyagot gyúrtam. Szerencsém volt, mert a kertünkben kiváló minőségű agyag található. Ekkor, az első kis tárgyak megformálása közben határoztam el, hogy keramikus vagy szobrász leszek. Nagy erővel gyártottam a miskakancsókat, a korsókat és a tálakat. Persze kiégetni még nem tudtam, de azért a tűzhelyünk sütőjében jól kiszáritottam az első munkáimat.

– *Segített valaki ezeknél a próbálkozásoknál?*

– Nem, de az nagyon jó volt, hogy senki sem szólt bele, hogy hagyta dolgotni.

– *Kapcsolódott valamiképpen művészeti próbálkozásod, kísérletezésed az iskolai tanulmányokhoz?*

– Az általános iskola esztendei alatt otthon dolgoztam, aztán beiratkoztam a Bolyai János Gimnáziumba, mert mondták, hogy a középiskolát el kell végezni. Már az első évben akadt egy kis közjáték; visszariasztottak a követelmények, el akartam menni sírkövesnek, de végül elment a kedvem ettől a szakmától, mégiscsak maradtam az iskolapadban. Talán közrejátszott ebben az is, hogy ekkortájt ismerkedtem meg *Iványi Ödön* festőművésszel, akinek nagyon sokat köszönhetek. Tulajdonképpen ő tanított meg a szakma alapjaira. Sokat jelentettek – és jelentenek ma is – stúdiumai, tanácsai. A gimnáziumi évek alatt talákoztam *Czinke Ferenc* grafikusművésszel, akinek szakkörébe jártam. Ekkor kezdődtek a nagyobb problémák: csak a festészet és a szobrászat érdekelt, és ezért a bizonyítványomban általában jóindulatú kettések sorakoztak. Éppenhogycsak átevickéltem a bizonyítványosztáskor. Az akadályok átugrásában rengeteget segített *Czinke Ferenc*, kiállt mellettem, meggyőzte kollégáit, hogy velem szemben kicsit elnézőbbnek kell lenniük. Az áttörés harmadikos koromban történt. Csináltam egy kiállítást a gimnáziumban, és ez erősen hatott az addig kételkedő pedagógusokra is, mert ezután már könnyebb utam volt.

– Itt milyen műveket mutattál be?

– Festményeket, rajzokat és szobrokat. Akkortájt nekem kizárólag *Michelangelo* jelentette a szobrászatot, az ő művészetének igézetében dolgoztam. A nővéremtől kaptam egy Michelangelo-albumot, amelyből megismerkedhettem műveivel. Azóta sem múlt el a Michelangelo-imádatom. Végigolvastam a művész-életrajzokat is – Van Gogh-ét, Gauguin-ét, Toulouse-Lautrec-ét – és amikor festettem, akkor az éppen olvasott-megszeretett mester stílusában készültek a képeim. Így volt saját Van Gogh-képem, Gauguin-képem, de volt Modigliani-kompozícióm is. A felkészüléshez hozzátartozott, kitűnő körülményeket teremtett az a jó légkör, ami Salgótarjánt jellemezte ebben az időszakban. Harmadikos-negyedikes gimnazista voltam, és pezsgő ritmusú, izgalmas volt a városban a művészeti élet. Akkor indult a pályán *Szatmári Béla*, *Szujó Zoltán*, *Hibó Tamás*, *Hann Ferenc*, *Földi Péter* és – a ma Párizsban élő és dolgozó – *Molnár Béla*. Alakítottunk egy kis csoportfélét. Ezek a művészek nyolc-tíz évvel voltak idősebbek nálam, mégis fenntartások nélkül befogadtak maguk közé. Lehet, hogy ők már észrevették azt, amit még csak nagyon nehezen lehetett felismerni, ugyanis – mai szemmel látom – teljesen ösztönösen csináltam a dolgokat.

– Így bár tudtad, merre kell indulnod az érettségi után...

– Az érettséginnél meg kell állnunk egy pillanatra. Ez életem eddigi legnagyobb, legnehezebb próbatétele volt. Beleizzadtam, belefogytam. A tanáraim rendesek voltak, végül sikerült. Viszont mielőtt elhagynánk a gimnáziumi időszakot, Iványi Ödön és Czinke Ferenc mellett még egy emberről kell beszélnem: *Balázs János*ról. Ez ugyancsak meghatározó jelentőségű ismeretség, máig élő, máig ható momentum volt pályafutásomban. *Botos Zoli* és *Szepesi József* költő barátommal mi vittük a festéket, a szentet, a vásznat, no meg a cigarettát Balázs Jánosnak. Majdnem mindennap elmentünk hozzá. Sokat, nagyon sokat beszélgettünk, meditáltunk. Dolgoztunk is együtt, lefestettem a szobáját és őt magát is. Mikor felvettek a főiskolára, akkor a távolság miatt lazábbá vált kapcsolatunk, de Balázs János emléke, művészete ma is ösztönző erejű számomra.

– Hogy alakult sorsod a főiskolai évek alatt?

– Először a Képzőművészeti Főiskolára jelentkeztem, de a felvételizésről meglehetősen gyorsan, az első héten kirúgtak. Be kellett vonulnom katonának. A honvédségnél – Budapesten – nagyon jó dolgom volt, mert a konyhára osztottak be hadtáposnak, és ez azt jelentette, hogy huszonnégy órás szolgálat után huszonnégy óra szabad volt. Böven volt időm. Megnyertem két honvédségi képzőművészeti pályázatot is, kaptam műtermet, ahol optimális körülmények között festhettem és rajzolhattam. Ebben a periódusban talákoztam *Szlávik Lajos* festőművésszel, akinél tovább erősítettem a szakmai alapokat, és eljártam a *Cséri Lajos* éremművész által vezetett Ganz képzőművészeti szakkörbe is: itt festettem még, de egyre többet mintáztam. A katonaság azért volt még jó, mert a szolgálati idő alatt újra felvételizhettem – de ekkor már az Iparművészeti Főiskolára. *Erdei Sándor* – negyedéves üvegszakos hallgató volt – beszélt rá arra, hogy kövessem, az üvegtervezői szakra jelentkezsek. Azonnal felvettek. Ezt tulajdonképpen annak köszönhetem, hogy *Szlávik Lajos*nál rengeteget rajzoltam, és nem okozott gondot az aktrajzolás sem. Az első félév

igen kemény volt, egyenruhában jártam be a főiskolára, hiszen még a katonaidőmet töltöttem. Ez még a kiscsb haj volt, de reggel négykor kellett felkelnem, elkészítettük három-négy száz ember reggelijét, aztán elmosogattam és rohantam a főiskolára. Így csináltam végig az első félévct.

– *Üvegtervező szakra kerültél, vagyis eltávolodtál kezdeti szándékaidtól.*

– Igen, „üveges” lettem, de ez kényszermegoldás volt. Az iparművészeti ágazatok közül az üvegmegmunkálás van talán a legközelebbi rokonságban a szobrászattal, és én továbbra is szobrász akartam lenni. Az első egy-két évben nagyon nehezen tűrtem a körülményeket, az Iparművészeti Főiskola szemléletét, oktatási rendjét nem nekem találták ki. Túl voltam már régen azon a stúdiumrajzolásán, amit ott kellett csinálni. Egészen más feladatokkal szerettem volna próbálkozni. Nehezen találtam meg a helyemet, görcsös voltam, semmi sem sikerült. A tanárok is kicsit furcsán néztek rám, mit akar itt ez az ember? Csak az indulatok voltak meg, és ezek az indulatok háttérbe szorítottak minden mást, az egész produkciót. Harmadéves koromban azt mondtam magamban, hogy most már elég, megcsinálom azt, amit én akarok. És akkor hirtelen rendbe jött minden.

– *Szobrokat kezdtél csinálni?*

– Szobrokat faragtam és festettem, rajzoltam. Valahogy kitisztult az agyam. Kezdtem megnyugodni, de akkor meg jött a diplomamunka. A tervezésre ötöst kaptam, de a kivitelezés nem sikerült. Az volt a baj, hogy a tervek alapján tíz négyzetméteres üvegfalat akartam csinálni, de végül két négyzetméteres lett csak, mert összetörött az üveg. Megcsináltam másodszor is, ám másodsorra sem sikerült. Végül kettes minősítéssel itt is átengedtek, nagy nehezen. Természetesen itt sem a jegy, vagy a diploma volt a fontos, hanem azok a márványfejek izgattak, amelyekből egyre többet készítettem. Volt egy tárlatom 1979-ben Zagyvapálfalván, ahol ezeket a hasított arcmásokat állítottam ki. Kicsit *Brancusi*-, kicsit *Borsos Miklós*-, kicsit *Modigliani*-hatásokat tükröztek ezek a fejek. Vettem egy sarokcsiszológót, csináltam vagy nyolc-tíz fejet ezzel a szerzőszámmal, közöttük ott van a Balázs János-portré is. Volt hát egy diplomám, megvoltak a portrék, és így megkaphattam a belépőjegyet a szakmába. A szobrászathoz. Megnősültem és...

– *És letelepedtél Budapesten. Eltávolodtál a szülővárostól, bár nem teljesen, hiszen személyesen és műveiddel is gyakran visszatérsz oda.*

– Igen, egy kicsit elszakadtam Salgótarjától. A főiskola befejezése után Budapesten rendezkedtünk be. Lakni volt hol, munka viszont nem akadt. Késerves időszak következett. A konyhában, az asztal sarkán csináltam az öt-tíz centiméteres szobraimat. Se munka, se pénz, se műterem, se lehetőség. Akkor kezdtem el önteni az apró figuráimat, amelyeknek a mérethatárait a kényszer határozta meg, s amelyeknek – úgy érzem – az értékét, a jelentőségét nem befolyásolja az, hogy kicsik. Egy év múlva kissé oldódott a kilátástalan helyzet: 1980-ban helyet kaptam a Művészeti Alap kollektív műtermében, és gyakorlatilag itt kezdődik a komolyabb, az alkotó munkával jellemezhető etap. Gyermeinkünk született, volt hol dolgoznom, és lassan már feladatokat is kaptam.

– *Hogy láttad indulásod idején, 1980-ban a kortárs magyar művészetet, s ezen belül a szobrászatot? Milyen következtetéseket, tanulságokat fogalmaztál meg, és milyen programot dolgoztál ki magadnak?*

– A magyar szobrászat – megmondom őszintén – nem nagyon befolyásolta elképzeléseimet, illetve említettem Borsos Miklós nevét, akinek művei hatottak rám, de ez közvetlen, és ezért felületes hatás volt. Párizsban láthattam Brancusi szobrait, és megismerkedtem *Henry Moore* munkásságával is. Ezek a mesterek adtak nagy lökést, de esetükben nem szimpla átvételről van szó, hanem inkább a szemléleti rokonság felleléséről. A szobraim jellegzetes vonásainak kialakulásához – a szobrászat mellett – egy másik műfaj is hozzájárult; megismerkedtem egy keramikussal és elkezdtem maroknyi méretű porcelán-fejeket formázgatni. Megütöttem ezeket a fejeket jobbról-balról, és így nagyon érdekesen deformálódtak a formák. A kicsiny szobrocskák végül modellekké váltak, e torz porcelánplasztikákat később nagyobb méretheben megfaragtam márványból is. A budapesti ferencvárosi pincetárlat kiállítótermében 1981-ben kerültek ezek a művek összegyűjtve, nyilvánosság elé.

– *Ne kerüljük meg az előbbi kérdést. Ezen deformált fejek alkotója a magyar szobrászatban kit tart olyan mesternek, aki példát ad, aki megtanulható és megtanulandó vívmányok megteremtője?*

– Nekünk azt tanították, hogy *Medgyessy Ferenc* a magyar szobrászatban az atyaúrsten, de megítélésem szerint ez a vélekedés túlzó és káros. A századforduló szobrász nemzedékének több tagja – így *Stróbl Alajos*, *Zala György* vagy *Ligetzi Miklós* – zseniális, roppant nagy művész volt, és róluk ma már mégiscsak keveset beszélünk. Úgy vélem, hogy *Medgyessy* szobrászatának túlhangsúlyozása, és különösen a *Medgyessy*-követők tevékenysége tévútra vitte szobrászatunkat. Persze ennek a tételnek meggyőzőbb kifejtéséhez, megvitatásához nagyobb térre, több időre lenne szükség.

– *1980 óta gyakran szerepelnek műveid a kiállításokon.*

– Igen, csaknem minden évben volt önálló jelentkezésem, de nem változtalan anyaggal. Elég sokat dolgozom, és a kiállításokon mindig új anyagot mutatok be. 1981 után abbahagytam a nyomott fejeket, elkezdtem közeledni a figurákhoz, és azóta is az egy-egy alakkal megragadható kifejezés, jelentés és az alakok csoportjának szobrászi kimunkálása foglalkoztat.

– *Volt már lehetőség nagy, szabad térben elhelyezett szobrokat is csinálni.*

– 1982-ben itt, Budapesten volt egy nagy munkám, az *Ajtósi Dürer*-sorban álló *MSZMP* Politikai Főiskola épületének homlokzatára csináltam három előtetőt. A méreteire jellemző, hogy összesen hetven méter hosszúságú fríz ez. Másfél évig dolgoztam rajta. Befejezése óta folyamatosan kapom a megbízásokat; volt egy belső térbe került domborművem, szintén itt, Budapesten; *Kiskőrösre* tavaly készítettem egy portrét a *Petőfi*-szülőház mellé, s az idei évre is van feladatom: *Nagykanizsára* tervezek egy kútfigurát. És meghívtak *Salgótarjánba* is, ahol a városi tanács székházát majdan díszítő domborműre kiírt pályázaton veszek részt.

– *Vagyis elmondhatod most már, hogy sokat foglalkoztatott szobrász vagy, és a sikerek, az elismerések sem kerültek el.*

– Örülök az elismeréseknek, mert ezeket a munkáimmal érdemeltem ki. Több országos kiállítás rangos díját kaptam meg az elmúlt években – így *Salgótarján*

janban, Szegeden, Debrecenben és Pécsen, a kisplasztikai biennálén –, és elnyertem 1985-ben a Derkovits-ösztöndíjat is, ami azon túl, hogy szakmai rangot jelent, egyben bizonyos fokú anyagi biztonságot is ad.

– *Ezek a kiállításokon és pályázatokon azonban nemcsak szobraid szerepelnek, hanem rajzaid is. Rajzaid nem vázlatok, és nem is a szobrászi tevékenység melléktermékei.*

– Nem, nem, teljesen önálló alkotások. Vannak olyan időszakok, amikor csak rajzok, és vannak olyanok, amikor csak szobrokkal foglalkozom. És aztán a szobrok és a rajzok általában együtt jelennek meg a tárlatokon. Így volt ez a tavalyi Dorottya utcai kiállítóteremben bemutatott kollekciónban is: a kisplasztikák mellett nagyméretű szénrajzaim is közönség elé kerültek, és így együtt – úgy érzem – egészen különleges hatást fejthetett ki ez az anyag.

– *Eddigi beszélgetésünk során a krónikát rögzítettük, az események láncolatát, és fény derült az alkotói környezet szereplőire és fontosabb tényezőire is. Ezután fontos lenne még arról szót ejteni, hogy milyen mondanót fogalmaz meg szobraiddal. Illetve fogalmazzuk meg úgy a kérdést, hogy alkotásaid tragikus alaphangjának, mély drámaiságának mik a gyökerei?*

– Gyermekkorom óta bennem van az a fojtó érzés, amit a lekötözött, megkínzott, megnyomorított emberek megmintázásával próbálok megjeleníteni, kifejezni. Az alaphelyzet: a cselekvési lehetőségében meggátolt ember küzd a korlátai ellen. Ennek forrása személyes tapasztalat, megélt élmény. A főiskola elvégzése után sokáig a saját bőrömmön tapasztaltam a bezártságot, a tehetetlenséget, a lehetetlen körülményeket. Tulajdonképpen ma is nagyon gátol az, hogy nincs önálló műtermem, ahol zavartalanul, nyugodtan dolgozhatok, és úgy tűnik, ezt a nehéz problémát egyhámar nem tudom megoldani. Ez a hétköznapi, személyes dilemma többszörös áttételeken keresztül, de ott munkál például a *Ki ez az ember?*, vagy a *Ha elmozdul a lepel* című plasztikámban is.

– *Hogyan lehet mindig új szobrokat kitalálni? Arra gondolok, hogy vannak bizonyos műformák – a portré, a figura, a figuracsoport –, s ezek megszokott megjelenési formáját, kánonját nehéz elvetni. Nálad mégis fellelhető az a törekvés, hogy a konvencionális formákat elveted, megkerülöd, illetve módosítod. Így alakultak torzzá már a kezdeti portrék, és így alakulnak honyolult téri rendszerekké, különleges történések furcsa, színpadi jeleneteivé a szoborcsoportok terei. Ez tudatos törekvés, vagy a megjelenített tartalmi kérdések sugallják, mintegy kényszerítik a változtatásokat, s végső soron ösztönösen alakulnak ki a kompozíciók?*

– Ezt szavakban nem nagyon tudom elmondani, megmagyarázni, inkább megcsinálom. Persze vannak itt olyan feladatok, amelyeknek megoldására tudatosan törekszem. Ilyen például a sima felület és a drapéria közötti feszültség megteremtése. Talán ebből adódnak azok a befogadó által is átérezhető feszültségek, amelyek meghatározzák e művek kissé borongós atmoszféráját. Vagy a rusztikus felületek és a drapériával bevont felületek viszonya... Vagy a drapéria felrakása a testre, a szabadon hagyott és a bevont testrészek aránya... Ez olyan program, szakmai kérdéskör, mincképpen még nem vagyok a végén, és amire egyszerűen nem lehet recepteket adni. Tulajdonképpen minden szobor új és új felfedezések felé visz.

– Szobraidnak ez még csak a formai megközelítése. Jobban izgatna az, hogy mit jeleznek, mit jelentenek a leszűrt bábiformák a szépen megmintázott alakok társaságában, vagy mit bordonak az alkotó szándéka szerint a rajzok bábuként előtűnedező, megkötözött emberalakjai?

– Ez is a tehetetlenségi érzés tükrözése. Úgy érzem, hogy meg van kötözve az ember, nem tud vagy csak nagyon kicsiket tud lépni. Nehezen tájékozódhat, és ha ez nem adatik meg, akkor egy idő után már a tájékozódás megadott lehetősége sem ér semmit. Ha nagy, tág távlatból vizsgálom, akkor azt látom, hogy az ember tulajdonképpen le van szúrva egy helyre, és onnan aztán se jobbra, se balra nem mozdulhat. Ez szorosan összefügg a másik fő problémával: az erős legyőzi a gyengét. Klasszikus, vagy ha mélyebbre nézünk vissza, bibliai eredetű a kérdésfelvetés, de érvényessége, a jelentéskör mit sem változott. No de ezek a dilemmák már a filozófia tartományaiba vezetnek, és én szobrász vagyok.

– Ha kapnál bárommilió forintot monumentális szoborra, mit csinálnál meg?

– Lenne néhány ötletem. Most egyébként is nagy szobrokat fogok csinálni, megrendelés nélkül, saját erőmből. Szoborcsoportozatot: az *Érintés* című kompozíció nagy változatát és a lekötözött embereket szeretném elkészíteni.

– Megragadott-e egy-egy tér, ahová szobrot szeretnél volna tervezni?

– Két ilyen hely van. Salgótarjánban, a templom alatti nagy betonfalra egy frizt szeretnék tervezni. A másik elgondolásom az, hogy itt, a Városligetben, a Vajdahunyadvár mögött van egy kis térség, és erre a térségre egy másfél méteres bronzfigurámat állítanám fel.

– Hogy készülnek a szobraid?

– Általában én öntöm őket. Viaszból vagy gipszből csinálom a mintát, és kiöntöm. A viaszöntés azért jó technika, mert nincs lehetetlen, mindent meg lehet valósítani, amit az ember elgondol.

– Milyen anyagi háttér kell egy kiállítási anyag elkészítéséhez, kiöntéséhez?

– Egy-egy szobor nem is olyan drága, de ha az öntés feltételeinck megteremtését, a műhelyt, a kemencét, és az alapanyagokat, a bronzot vesszük sorra, akkor végül meglehetősen szép summa kerekedik ki. Nagyon szeretek önteni, mert közben érzem azt, hogy alakítom az anyagot. Amikor beöntöm a bronzot, az roppant csodálatos – pedig ez csak egy technikai fázis –, szóval folyik a bronz és tudod, hogy abból az lesz, amit te akarsz, amit te eltervezteél. Ez fantasztikus, jó és szép érzés. Még a rajzolás sem ad ennyi izgalmat.

– Terveid vannak?

– Vannak terveim, és szerencsére most munkám is van. Műtermem ugyan enyelőre nincs, és kicsit úgy érzem, hogy mint a figuráim, én is le vagyok meg kötözve. Na persze, ez csak úgy képletesen értendő. És ugyanígy képletesen mondom: a szobraimmal végül is el-elrugaszodom, elszabadulok ettől a béklyótól.

– Köszönöm a beszélgetést.

WEHNER TIBOR

PALÓCFÖLD

A Nógrád Megyei Tanács VB
művelődési osztályának lapja.

Főszerkesztő:

PRAZNOVSZKY MIHÁLY

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
ELNÖKE:

Dr. Horváth István

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

TAGJAI:

Csik Pál

Dr. Fancsik János

Füzesi István

Dr. Kapros Márta

Dr. Németh János István

Dr. Tamáskovics Nándor

Vincze János

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI:

Dr. Bacskó Piroska

Czinke Ferenc

Kovács Anna

Tóth Elemér

Pál József szerkesztő

Szerkesztőség: 3100 Salgótarján,
Arany János út 21. Telefon: 14-386.

Kiadja: A Nógrád Megyei Lapkiadó
Vállalat. Felelős kiadó: *Bálint Tamás*
igazgató.

Készült a Nógrád Megyei Nyomda-
ipari Vállalat salgótarjáni telepén,
8,4 (A/5) ív terjedelemben.

F. v.: *Kelemen Gábor* igazgató.

87.46211 N. S.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Aradi Nóra művészettörténész (Bp.);
Czinke Ferenc grafikusművész (Sal-
gótarján); *Endrődi Szabó Ernő* köl-
tő (Bp.); *Fried István* irod.-tört.
(Bp.); *Géczi János*, az MSZMP Nógrád
Megyei Bizottságának első tit-
kára (Salgótarján); *Győri László*
költő (Bp.); *Keresztury Dezső* író
(Bp.); *Kőrössi P. József* költő (Bp.);
Kulin Ferenc irod.-tört. (Bp.);
Onagy Zoltán író (Esztergom); *Pet-
róczy Éva* költő (Bp.); *Serfőző Si-
mon* költő (Miskolc); *Simor András*
költő (Bp.); *Speidl Zoltán* újságíró
(Salgótarján); *Sümegei György* műv.-
tört. (Bp.); *Valkó Antal* költő (Bp.);
Varga Imre költő (Bp.); *Wehner*
Tibor műv.-tört. (Bp.); *Zonda Ta-
más* költő (Bp.); *Vojtech Kondrát*
költő (Pozsony, Csehszlovákia).

Ára: 16,- Ft

PALÓCFÖLD
